

*До спеціалізованої вченої ради
Д 08.727.02 Дніпровського
державного університету
внутрішніх справ*

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Тарасенка
Олега Сергійовича на дисертаційне дослідження Сезонова Віктора
Станіславовича на тему «Правові та теоретико-методологічні засади
криміналістичного документознавства», подане на здобуття наукового
ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 –
кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. У дисертаційному дослідженні Сезонова В.С. обрана тема відповідає спеціальності наукового пошуку й визначається тим, що в умовах, коли в кримінальному провадженні дедалі активніше покладаються на експертні висновки та спеціальні знання, важливого значення набуває питання гарантії захисту прав експертів і спеціалістів. Це зумовлено необхідністю підвищення рівня доброчесності та прозорості судової системи, з огляду на специфіку труднощів воєнного стану в Україні (зокрема переслідування за вчинення воєнних злочинів в умовах збройного конфлікту в державі). Забезпечення процесуальних прав для експертів і спеціалістів дає змогу не лише захистити їхні права, а й сприяє зміцненню законності та справедливості кримінального процесу. Це своєю чергою є запорукою довіри громадськості й дотримання принципу верховенства права.

Криміналістичне документознавство як галузь криміналістичної техніки покликано забезпечити підґрунтя використання інформації, що міститься в документах. Це додатково підтверджує постійне збільшення кількості експертиз та експертних досліджень, що проводиться різними експертними установами, причому судово-технічні експертизи документів становлять не менше ніж 5 % від загальної кількості призначених експертиз.

Дніпровський державний університет внутрішніх справ	
Вх. №	12/05/2026
« 12 » 05 20 26 р.	
Основний док.	12
Додаток	

Отже, очевидним є той факт, що подана на рецензування робота присвячена актуальній проблемі, вирішення якої сприятиме подальшому вдосконаленню положень криміналістичної техніки.

Достовірність та обґрунтованість більшості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджені теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням наукових праць, комплексним аналізом законодавства й міжнародної практики в цій сфері.

Позитивним є чітке визначення автором об'єкта й предмета дослідження, що надало дисертанту можливість зробити свою наукову ідею цілісною, обґрунтованою, донести до наукової громадськості власні ідеї та пропозиції, а також уникнути формалізму та зробити дисертацію вагомим внеском у криміналістичну науку.

Крім того, під час дослідження було використано широкий спектр загальнофілософських, загальнонаукових, логічних і спеціально-юридичних методів і прийомів наукового пізнання, застосування яких дало змогу всебічно проаналізувати об'єкт дослідження. Усі вони застосовувалися у взаємозв'язку та взаємодії, відповідно до поставленої мети й завдань, об'єкта й предмета дослідження.

Обґрунтованість висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження підтверджується наявністю інформації про можливе використання результатів дослідження у: *науково-дослідній сфері* – під час подальших досліджень проблеми використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві; *правотворчості* – висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дисертації, можуть бути основою для вдосконалення законодавчих актів, що регулюють використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві; *правозастосовній діяльності* – використання одержаних результатів дасть змогу підвищити ефективність проведення судово-технічних експертиз документів у кримінальних провадженнях; *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін

«Криміналістика», «Методика розслідування кримінальних правопорушень» і відповідних спецкурсів.

Питання, які розглянуто в дисертації, розкрито на досить високому методологічному рівні. Зокрема, проаналізовано широкий спектр українських і зарубіжних науково-теоретичних та монографічних робіт з окресленої проблематики, що засвідчує її поглиблене опрацювання. Крім того, автор дослідив і проаналізував періодичну літературу з цього питання, що підтверджує спробу синтезувати поряд із загальноприйнятими поняттями новітні підходи до розуміння проблеми криміналістичного документознавства.

Аналіз дисертації засвідчує, що під час проведеного дослідження було використано не лише юридичну літературу, а й цінний емпіричний матеріал, що дало змогу дисертанту досягти високого ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Очевидно, що автор, працюючи над написанням дисертації, дотримувався процедури систематизації наукової літератури.

Здобувач досить вдало визначив мету дисертаційного дослідження – комплексне наукове розв'язання проблеми правових та теоретико-методологічних засад криміналістичного документознавства на доктринальному, законодавчому та правозастосовному рівнях і формування нових підходів до розуміння документа в кримінальному провадженні.

У процесі дослідження дисертант не заглиблювався в наукову розробку проблеми, а поставив конкретні й чіткі завдання, у зв'язку з чим дисертація набула цікавого спрямування в науковій площині, що надало можливість одержати практичні результати, сформулювати корисні висновки.

Аналіз дисертації дає змогу стверджувати, що в результаті проведеного дослідження автор досягнув визначеної мети й виконав поставлені завдання. Причому сформульовані висновки та пропозиції є досить аргументованими й оригінальними, відповідають вимогам сьогодення й можуть бути застосовані на практиці.

Структура дисертації є логічною та відповідає поставленим завданням. Дисертант послідовно виклав матеріал, здебільшого правильно співвідносячи загальні й конкретні питання, сформулював необхідні наукові дефініції. Дисертація складається з основної частини (вступу, п'яти розділів, що містять 20 підрозділів, висновків), списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 361 сторінку. Список використаних джерел налічує 352 найменування та розміщений на 39 сторінках.

Розділ 1 «Теоретичні основи криміналістичного документознавства» містить чотири підрозділи, у яких схарактеризовано генезис криміналістичного дослідження документів як галузі криміналістичної техніки, поняття документа в юриспруденції та криміналістиці, систему криміналістичного документознавства й криміналістичну класифікацію документів.

Розділ 2 «Правові та організаційні основи криміналістичного документознавства» містить чотири підрозділи, у яких окреслено основи правового регулювання документообігу в Україні, правові й організаційні засади збирання та використання документів як джерел доказів, нормативно-правову регламентацію та організацію криміналістичного дослідження документів, зарубіжний досвід забезпечення процесуальних гарантій прав експерта і спеціаліста під час збирання й використання документів як джерел доказів у кримінальному провадженні.

Розділ 3 «Методологічні засади криміналістичного документознавства» містить три підрозділи, у яких схарактеризовано об'єкти, завдання й методи криміналістичного документознавства.

Розділ 4 «Технології криміналістичного дослідження документів» містить три підрозділи, у яких представлено технології почеркознавчого, технічного, лінгвістичного й комплексного дослідження документів.

Розділ 5 «Технології дослідження окремих об'єктів криміналістичного документознавства» містить три підрозділи, у яких

окреслено криміналістичне дослідження грошей і цінних паперів, пластикових документів та електронних документів.

У висновках за результатами дослідження загалом сформульовано низку положень теоретико-методологічного характеру, а також пропозицій і рекомендацій, що мають важливе значення для вдосконалення положень криміналістичної науки.

Отже, структурно дослідження побудовано логічно, розділи й підрозділи пов'язані між собою. Обрана структура дисертації дала автору змогу продемонструвати високий рівень знань з криміналістики, кримінального процесу, кримінального права, ґрунтовно проаналізувати як положення нормативно-правових актів щодо криміналістичного документознавства, так і погляди науковців з проблематики дослідження. Під час розподілу розділів основного тексту на підрозділи автор дотримувався правил пропорційності та взаємовиключення. Дисертант послідовно виклав матеріал, здебільшого правильно співвідносячи загальнотеоретичні та практичні питання, сформулював необхідні наукові висновки.

Мета й завдання, визначені автором у вступі, відповідають змісту дослідження та загальним висновкам, а всі висновки та рекомендації, зроблені ним, об'єднані провідною ідеєю формування цілісної концепції теоретико-методологічних і правових засад криміналістичного документознавства. Також на цій основі виокремлено напрями вдосконалення доктринального, правотворчого та правозастосовного підходів до розуміння документа в кримінальному провадженні.

Також варто відзначити стиль, яким написано роботу: він є логічним та послідовним. Складні теоретичні положення дисертації сформульовані зрозуміло, викладено без надмірних ускладнень.

Загалом на сторінках дисертації автору вдалося розгорнути цікаву дискусію, використавши широкий спектр українських і зарубіжних науково-теоретичних та монографічних робіт з різних галузей наукових знань, що засвідчує поглиблений аналіз актуалізованої проблеми.

Отже, гарантією достовірності й теоретичної обґрунтованості наукових положень, сформульованих автором висновків і рекомендацій є правильно визначені мета й завдання дослідження, структура та логіка викладеного матеріалу.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дослідження є першим комплексним, системним дослідженням правових і теоретико-методологічних засад криміналістичного документознавства, у якому:

вперше:

– розроблено концепцію теоретико-методологічних і правових засад криміналістичного документознавства, а також вироблено на цій основні напрями вдосконалення доктринального, правотворчого та правозастосовного підходів до розуміння документа в кримінальному провадженні;

– криміналістичне документознавство пропонується розуміти у двох значеннях: теоретичному – як галузь криміналістичної техніки, що вивчає: поняття та зміст документів, способи їх виготовлення, практику використання з протиправною метою, засоби, прийоми й методи виявлення змін початкового змісту документів, особливості почерку людини; та праксеологічному – як діяльність слідчих, спеціалістів-криміналістів, експертів та інших уповноважених осіб зі збирання, дослідження, оцінки й використання інформації, що міститься в документах з метою забезпечення швидкого й повного розслідування кримінальних правопорушень, розшуку осіб, які їх вчинили, формування доказової бази;

– доведено, що об'єктом криміналістичного дослідження цифрових (електронних) документів є не лише окремий електронний файл, що містить відомості, які мають значення для кримінального провадження, а й фізичний носій електронної інформації, що містить такий файл;

– на основі розмежування комплексної судової експертизи як процесуальної категорії та комплексного експертного дослідження документів доведена доцільність законодавчого затвердження єдиної методики проведення комплексної документознавчої експертизи, незалежно від галузі судочинства, закріпивши це положення в Законі України «Про судову експертизу»;

– попри те, що криміналістичне дослідження документів у багатьох випадках є багатооб'єктним і проводиться із залученням різних видів спеціальних знань (техніко-криміналістичних, почеркознавчих, лінгвістичних, авторознавчих тощо), запропоновано проводити означене дослідження за єдиною методикою та з одним експертом, оскільки вказані галузі спеціальних знань фактично споріднені та є галузями криміналістичної техніки;

– з метою усунення недоліків і неузгодженостей порядку витребування слідчим, дізнавачем і прокурором від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб необхідних документів як джерел доказів запропоновано доповнити ч. 2 ст. 93 КПК України положенням щодо порядку витребування документів, що здійснюється за постановою слідчого з обов'язковою вказівкою на строки її виконання: не пізніше п'яти робочих днів із дня отримання постанови й до десяти робочих днів, якщо витребування стосується надання значного обсягу інформації або потребує збору та перевірки інформації серед значної кількості даних, про що слідчий складає відповідний протокол;

удосконалено:

– положення про те, що загалом документ є обов'язковим та невід'ємним елементом будь-якої діяльності (управлінської загалом чи певної, галузевої), у якому певним способом (графічним (писемним), усним (словесним), картографічним, топографічним, стенографічним, живописним, нотним, образотворчим, аудіовізуальним тощо) зафіксовано інформацію на

матеріальному носії (папір, фото-, відео-, аудіоносій, фото-, кіноплівка, фото-, кінокадр, електронний накопичувач інформації (flash-карта), диск, дискета, касета, перфокарта тощо);

– науковий підхід до визначення документа як матеріального об'єкта, що є одним із процесуальних джерел доказів, спеціально створеним з метою збереження інформації, зафіксованої за допомогою письмових знаків, звуків, зображення тощо, який може бути використаний як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження й мають значення для нього, який відповідає вимогам належності, допустимості, достовірності й достатності;

– рекомендації щодо використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень у формі залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій і проведення експертизи;

дістали подальшого розвитку:

– твердження про те, що розвиток технології «deepfake», яка використовує штучний інтелект для маніпулювання аудіо- та відеоконтентом, створює ще більше викликів для експертів і спеціалістів, що вимагає подальшого вдосконалення організаційних аспектів криміналістичного дослідження документів в Україні в частині роботи з електронною документацією, таких, як аналіз електронного підпису, електронної пошти, ціль-даних та інших цифрових слідів, автоматизованого аналізу документів;

– положення про те, що предметом самостійних наукових пошуків має стати питання щодо розробки спеціального методичного забезпечення документування змісту криміналістичного дослідження, розроблення типових зразків документів, де мають фіксуватися виявлені фактичні дані, а також відображатися результати та наслідки застосування тих чи інших дій;

– рекомендації щодо виявлення, фіксації та попереднього дослідження документів, вилучених під час проведення слідчих (розшукових) дій та використання слідової інформації, що в них міститься для встановлення та

розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, висунення версій і планування розслідування.

Повнота викладених наукових результатів в опублікованих працях здобувача. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані за результатами дисертаційної роботи, висвітлено в 19 статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, у 8 статтях, опублікованих у виданнях, які входять до наукометричних баз даних Web of Science Core Collection, Scopus, 16 працях апробаційного характеру.

Перелік наукових праць здобувача й аналіз їхнього змісту засвідчують, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження досить повно викладено в українських наукових фахових виданнях, зарубіжних виданнях, вони пройшли апробацію на різних науково-практичних конференціях.

Дискусійні положення дисертаційної роботи. За результатами розгляду роботи слід також зосередити увагу на таких дискусійних положеннях:

1. У вступі дисертації автор вказує на наявність емпіричної бази. Водночас структура додатків дисертації обмежується переліком опублікованих праць і лише деякими аналітичними матеріалами. Причому в тексті дисертації міститься широке використання різних результатів вивчення емпіричної бази.

Узагальнені результати вивчення емпіричної бази слід розміщувати в додатках до дисертації, що значно підвищило б рівень репрезентативності проведеного дослідження. Також у додатках мали б бути й відповідні анкети, узагальнені дані (аналітичні довідки).

2. У дисертації представлено зарубіжний досвід забезпечення процесуальних гарантій прав експерта та спеціаліста під час збирання й використання документів як джерел доказів у кримінальному провадженні, є вивчені праці англійською мовою, проте підрозділ 2.4 не охоплює значного

кола проблем криміналістичного документознавства, окресленого в працях зарубіжних учених або в практиці правоохоронних органів інших країн. Не вистачило опису як критеріїв обрання законодавства тієї чи іншої країни, так і правозастосовної практики правоохоронних органів і суду щодо проведення різних видів судово-технічної експертизи документів.

3. Більш чіткого формулювання потребує твердження автора, винесене в елементи наукової новизни, адже зазначається, що в роботі «дістали подальшого розвитку ... рекомендації щодо виявлення, фіксації та попереднього дослідження документів, вилучених під час проведення слідчих (розшукових) дій та використання слідової інформації, що в них міститься для встановлення та розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, висунення версій та планування розслідування». Водночас зі змісту дисертації складно зрозуміти, у чому полягає таке вдосконалення, що нового запропоновано здобувачем.

4. У висновках автор зазначає, що збільшення кількості використання цифрових документів і швидкі темпи технологічних змін зумовили значні проблеми для експертів. Однією з головних проблем є відповідність методів дослідження документів сучасним технологіям, згідно з якими вони створюються. Ідеться про протидію досудовому розслідуванню з боку осіб, які вчиняють різні кримінальні правопорушення, а їх технічне оснащення дуже часто перевищує відповідні засоби правоохоронних органів. Це питання обов'язково має бути розкрито в подальших дослідженнях автора.

5. Приводом для дискусії можуть стати запропоновані дисертантом законодавчі пропозиції, зокрема щодо питань, яким чином зміни до КПК України та Закону України «Про судову експертизу» вплинуть на якість проведення судово-технічних експертиз документів і розвиток криміналістичної науки.

Узагальнюючи, зауважимо, що зазначені критичні зауваження та рекомендації стосуються дискусійних питань, певної неповноти й непослідовності розгляду окремих положень дисертації та не впливають на

загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке має науково-теоретичне й практичне значення, містить наукові висновки, нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання щодо наукової розробки рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності проведення судово-технічних експертиз документів.

Отже, за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю й достовірністю, науковою та практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих наукових працях, а також за оформленням дисертація відповідає нормативним вимогам.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Аналіз тексту дисертації засвідчує відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі є посилання на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації. Зокрема, не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

Викладені в дисертації рекомендації та конкретні пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України є теоретично обґрунтованими та аргументованими, хоча й дискусійними.

Висновки та рекомендації, отримані під час дослідження, мають важливе практичне й теоретичне значення для юридичної науки.

Основні положення дисертаційного дослідження з належним ступенем повноти були відображені в наукових статтях, підготовлених та опублікованих автором, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Отже, дисертація Сезонова В.С. є самостійним завершеним науковим дослідженням, у якому отримано нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення наукового завдання, що має важливе значення для розвитку української юридичної науки та правозастосування.

Зазначимо, що дисертаційне дослідження на тему «Правові та теоретико-методологічні засади криміналістичного документознавства» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, у якій містяться наукові положення й науково обґрунтовані результати для криміналістичної науки, удосконалення системи та діяльності органів кримінальної юстиції, що розв'язують важливу науково-прикладну проблему. Робота відповідає вимогам п. 7–9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, основним вимогам до дисертацій та іншим керівним документам Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України, а її автор, **Сезонов Віктор Станіславович**, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

**Офіційний опонент –
проректор Національної академії
внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор**

Олег ТАРАСЕНКО